

PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC GIẢNG DẠY CỦA GIẢNG VIÊN LÝ LUẬN CHÍNH TRỊ TRƯỚC TÁC ĐỘNG CUỘC CÁCH MẠNG CÔNG NGHIỆP LẦN THỨ TƯ

VŨ THỊ HỒNG VÂN - BÙI THỊ KIM XUYỀN *

Ngày nhận bài: 12/01/2022

Nhận kết quả phản biện: 24/3/2022

Duyệt đăng: 14/4/2022

Tóm tắt: Cuộc cách mạng công nghiệp lần thứ tư đã và đang đặt ra thời cơ và thách thức mới đối với việc thực hiện nhiệm vụ giảng dạy, nghiên cứu khoa học của mỗi giảng viên lý luận chính trị ở các trường đại học. Bài viết tập trung khái quát sự tác động của Cách mạng công nghiệp lần thứ tư đến năng lực giảng dạy của giảng viên lý luận chính trị, trên cơ sở đánh giá khái quát thực trạng, đề xuất một số giải pháp phát triển năng lực giảng dạy của đội ngũ này trước tác động cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư.

Từ khóa: Cách mạng công nghiệp lần thứ tư; giảng dạy; giảng viên; nghiên cứu khoa học; lý luận chính trị.

Đặt vấn đề

Trong bối cảnh toàn cầu hóa, hội nhập quốc tế hiện nay, “khoa học công nghệ, đổi mới sáng tạo và Cách mạng công nghiệp lần thứ tư đang diễn biến rất nhanh, đột phá” [1, tr.208] có tác động sâu sắc và đa chiều đến mọi lĩnh vực của đời sống xã hội. Trong đó, giáo dục đại học đang chịu sự chi phối và tác động mạnh mẽ của cuộc cách mạng này nhanh hơn hết, bởi đây là bậc giáo dục then chốt, tạo ra nguồn nhân lực chất lượng cao, có khả năng linh hoạt, tiếp biến và làm chủ được nền khoa học công nghệ hiện đại. Thực tế này đòi hỏi các trường đại học cần nhận thức và tiến hành đổi mới toàn diện, đồng bộ với những giải pháp cụ thể hướng tới phát triển toàn diện về phẩm chất, năng lực của giảng viên nói chung, giảng viên lý luận chính trị (LLCT) nói riêng để thích ứng với những yêu cầu mới đặt ra.

1. Năng lực giảng dạy của giảng viên lý luận chính trị ở các trường đại học

Năng lực giảng dạy là tổng hoà các yếu tố kiến thức, kỹ năng - kỹ xảo, phẩm chất nhân cách, phương pháp, tác phong và tư chất của nhà giáo hợp thành khả năng, điều kiện nội tại, bảo đảm cho hoạt động giảng dạy đạt hiệu quả cao trong các bối cảnh nhất định.

Giảng viên LLCT là một bộ phận cơ bản trong đội ngũ giảng viên ở các học viện, trường đại học, cao đẳng, trực tiếp tham gia nhiệm vụ giảng dạy, truyền bá, bảo vệ và phát triển lý luận của chủ nghĩa Mác-Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh, đường lối, quan điểm của Đảng, chính sách, pháp luật

của Nhà nước, có vai trò quyết định đối với việc nâng cao chất lượng giáo dục chính trị cho sinh viên. Họ được đào tạo có hệ thống, chuyên sâu và chính quy theo từng chuyên ngành thuộc các môn LLCT và hầu hết đều có trình độ học vấn từ cử nhân trở lên, đa số đã có trình độ thạc sĩ, tiến sĩ, một số có học hàm phó giáo sư. Cùng với trình độ chuyên môn, hoạt động sư phạm của giảng viên LLCT đòi hỏi rất cao về năng lực sư phạm, trong đó, năng lực giảng dạy là một yếu tố quan trọng có ảnh hưởng trực tiếp tới chất lượng, hiệu quả hoạt động giảng dạy của họ. Năng lực giảng dạy của giảng viên LLCT giữ vai trò trung gian, truyền dẫn tri thức khoa học góp phần hình thành phẩm chất, năng lực của người học.

Từ cách hiểu năng lực giảng dạy và giảng viên LLCT nêu trên, có thể quan niệm năng lực giảng dạy của giảng viên LLCT là sự thống nhất hữu cơ của kiến thức, kỹ năng, thái độ, phương pháp giảng dạy và tư chất được huy động trong thực hiện nhiệm vụ giảng dạy nhằm nâng cao chất lượng giáo dục, đào tạo ở các học viện, trường đại học, cao đẳng. Theo đó, năng lực giảng dạy của giảng viên LLCT bao gồm các yếu tố cơ bản:

Thứ nhất, kiến thức là những hiểu biết, kinh nghiệm được tích lũy, giữ vai trò chủ đạo trong năng lực giảng dạy của giảng viên LLCT. Đồng thời, kiến thức cũng là cơ sở hình thành kỹ năng, thái độ, phương pháp giảng dạy. Kiến thức của giảng viên LLCT bao gồm kiến thức chung, kiến thức chuyên ngành, kiến thức liên ngành tạo thành sự hiểu biết toàn diện của họ.

* Trường Đại học Công nghiệp Hà Nội.

Thứ hai, kỹ năng giảng dạy là khả năng vận dụng kiến thức sư phạm để thực hiện có hiệu quả hoạt động giảng dạy của người giảng viên theo mục tiêu giáo dục, đào tạo ở từng nhà trường. Về bản chất, loại kỹ năng riêng biệt này đặc trưng cho nghề dạy học và thực hiện các thao tác vận dụng những kiến thức sư phạm vào thực tế giáo dục. Về cấu trúc, kỹ năng giảng dạy bao gồm: kỹ năng nắm bắt, xử lý và truyền đạt thông tin; kỹ năng trình bày và gợi mở vấn đề; kỹ năng sử dụng câu hỏi trong giảng dạy; kỹ năng xử lý các tình huống trong dạy học; kỹ năng tổ chức và quản lý lớp học; kỹ năng sử dụng phương tiện dạy học.

Thứ ba, thái độ giảng dạy. Năng lực giảng dạy của giảng viên LLCT cũng thể hiện ở thái độ giảng dạy của họ. Theo đó nhận thức của giảng viên về hoạt động sư phạm càng đúng đắn, chính xác thì thái độ giảng dạy của họ càng tích cực và ngược lại [4, tr.14]. Thái độ giảng dạy của giảng viên LLCT thể hiện ở ý thức độc lập, tự chủ, sáng tạo; có hứng thú, nhiệt tình và say mê; nghiêm túc trong giảng dạy; sẵn sàng đổi mới nội dung, phương pháp, phương tiện dạy học; điềm tĩnh, ân cần, cởi mở, chu đáo, cẩn trọng trong giao tiếp, ứng xử với người học... Mỗi lời nói, việc làm, mỗi hành vi ứng xử và phương pháp truyền đạt của họ có ảnh hưởng rất sâu sắc đến sự hình thành, phát triển nhân cách của sinh viên. Thái độ ân cần, lời chỉ dẫn chân thành không những là một tấm gương giáo dục nghề nghiệp mà còn biểu lộ sự cảm hóa người học. Đây là ưu thế mà không máy móc hay công nghệ hiện đại nào có thể thay thế được.

Thứ tư, phương pháp giảng dạy là cách thức tiến hành hoạt động giảng dạy của giảng viên LLCT, dựa trên cơ sở khoa học, cũng như kinh nghiệm nghề nghiệp để tác động trực tiếp đến người học. Mỗi phương pháp giảng dạy LLCT cụ thể phải chứa đựng đầy đủ các thành tố và phải nhất quán, tương thích với nhau về logic, tổ chức và chức năng. Phương pháp giảng dạy luôn kết hợp với rèn luyện kỹ năng thực hành với giảng dạy lý thuyết để giúp người học phát triển năng lực nghề nghiệp sau này.

2. Tác động của cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư đến năng lực giảng dạy của giảng viên lý luận chính trị ở các trường đại học

Cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư (CMCN 4.0) đã tác động và làm biến đổi nhanh chóng, sâu sắc đến tất cả các lĩnh vực của xã hội, trong đó có giáo dục đại học. Nó đã mang lại những điều kiện thuận lợi, nhất là tạo ra hệ thống phương tiện, trang thiết bị dạy học hiện đại, cùng với sự phát triển của công nghệ thông tin và mạng Internet phục vụ đắc lực đối với việc đổi mới nội dung, phương pháp trong giảng dạy LLCT ở bậc đại học. Theo Báo cáo Việt Nam Digital 2021, Việt Nam là 1 trong 20 quốc gia có sự phát triển mạnh mẽ nguồn lực internet với 68,17 triệu người dùng (chiếm 70% dân số). Sự phát triển đó đã tạo môi trường thông tin thuận lợi, cung cấp nguồn tài liệu phong phú, đa chiều phục vụ đắc lực cho hoạt động giảng dạy của giảng viên và học tập của sinh viên.

Hơn nữa, cuộc CMCN 4.0 tạo điều kiện cho giảng viên LLCT đổi mới phương pháp giảng dạy tích cực, sử dụng các phương tiện và kĩ thuật dạy học hiện đại vào hoạt động giảng dạy. Họ có nhiều lựa chọn đối với các phương tiện kĩ thuật phù hợp, nhất là sử dụng được nhiều phần mềm dạy học hiện đại cùng lúc theo mô hình phòng học đa phương tiện với đầy đủ trang thiết bị hiện đại cần thiết như: bảng cảm ứng, máy tính, máy chiếu, âm thanh, mạng internet... Qua đó giúp giảng viên LLCT tạo ra hiệu quả dạy học tốt nhất.

Trước diễn biến phức tạp và tác động khồng lường của đại dịch COVID-19 hiện nay đến mọi lĩnh vực của đời sống xã hội, giáo dục đại học đã có sự đổi mới mạnh mẽ thông qua những ứng dụng công nghệ của CMCN 4.0. Theo xu thế chuyển đổi số đó, giảng viên LLCT đã kịp thời chuyển từ mô hình dạy học truyền thống sang dạy và học trực tuyến (e-learning), với mô hình dạy học kết hợp (blended learning), từ đó nâng cao năng lực giảng dạy của họ để có thể thích ứng, làm việc tốt hơn trong môi trường số. Những giáo án điện tử giảng dạy trực tuyến, mô hình "lớp học ảo"... đã mang lại thuận tiện cho

người học, đáp ứng nhu cầu học mọi lúc, mọi nơi khi công nghệ số được kết nối.

Bên cạnh đó, sự tiến bộ mạnh mẽ của khoa học công nghệ hiện đại đang thực sự tạo ra nhiều những thách thức, càng đòi hỏi giảng viên LLCT cần nỗ lực hơn nữa để theo kịp và ứng dụng vào trong hoạt động giảng dạy. Nhiều phương tiện giảng dạy đòi hỏi giảng viên phải nâng cao năng lực làm chủ công nghệ, thường xuyên cập nhật và ứng dụng phương pháp dạy học hiện đại để tránh sự nhàm chán trong quá trình dạy và học.

3. Biện pháp phát triển năng lực giảng dạy của giảng viên lý luận chính trị trước tác động cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư

Một là, nâng cao nhận thức về yêu cầu, nhiệm vụ giảng dạy LLCT trước tác động của cuộc CMCN 4.0.

Đây là giải pháp giữ vai trò quan trọng hàng đầu, là cơ sở để nâng cao năng lực giảng dạy của giảng viên LLCT. Bởi vì, nhận thức không những giữ vai trò trong định hướng mà còn chi đạo hoạt động của các cá nhân và tổ chức. Giảng viên có nhận thức đúng là cơ sở để mỗi giảng viên có thái độ tích cực, động cơ đúng đắn, xây dựng ý chí, quyết tâm, trách nhiệm cao và phát huy tính tích cực, chủ động trong thực hiện nhiệm vụ giảng dạy LLCT. Trước hết, giảng viên LLCT cần xác định việc phát triển năng lực giảng dạy là yêu cầu tất yếu; vừa là trách nhiệm, đạo đức nghề nghiệp. Bên cạnh đó, cần nhận thức rõ bản chất, đặc trưng của cuộc CMCN 4.0, có sự chuẩn bị tốt nhằm thích ứng tốt hơn với những tác động do cuộc cách mạng này mang lại. Tiếp tục đổi mới tư duy giáo dục, đổi mới phương pháp giảng dạy, ứng dụng khoa học công nghệ hiện đại trong hoạt động giảng dạy.

Hai là, bồi dưỡng kỹ năng giảng dạy cho giảng viên LLCT

Kỹ năng giảng dạy LLCT trước hết phụ thuộc vào khả năng nắm bắt, xử lý và truyền đạt thông tin của giảng viên. "Đặc thù của khoa học lý luận là gắn liền với thực tiễn, vận động phát triển cùng với thực tiễn [3, tr. 69], do đó, mỗi giảng viên phải thường xuyên sàng lọc, cập nhật những thông tin thời sự, chính trị - xã hội, kể cả những quan điểm trái chiều, phản diện; những kiến thức mới, thiết

thực tạo nguồn tài liệu tham khảo giúp cho bài giảng phong phú, sinh động và sâu sắc. Đồng thời, cần bảo đảm tính khách quan, tính đảng, tính khoa học khi cập nhật, bổ sung thông tin, tuyệt đối không sử dụng những thông tin lạc hậu thiếu căn cứ khoa học, mơ hồ, chưa được kiểm chứng. Biết cách loại bỏ những thông tin, kiến thức đã không còn thiết thực với người học; tổng kết thực tiễn, khái quát lý luận và phát triển lý luận mới. Trong bối cảnh chuyển đổi số hiện nay, giảng viên LLCT cần cảnh giác phát hiện, đấu tranh và ngăn chặn kịp thời với những thông tin giả (fake news) góp phần định hướng chính trị cho người học. Bên cạnh đó, cần bồi dưỡng kỹ năng nghiên cứu tài liệu, biên soạn bài giảng; kỹ năng thực hành bài giảng; kỹ năng trình bày và gợi mở vấn đề; kỹ năng và phương pháp nghiên cứu khoa học; kỹ năng sử dụng câu hỏi; kỹ năng xử lý các tình huống; kỹ năng tổ chức và quản lý lớp học; kỹ năng sử dụng phương tiện dạy học,... để luôn ứng dụng linh hoạt và hướng tới bồi dưỡng kỹ năng ngành nghề cho sinh viên đáp ứng nhu cầu xã hội.

Ba là, vận dụng sáng tạo các phương pháp dạy học tích cực bảo đảm phù hợp với từng chuyên ngành và đối tượng người học

Để nâng cao hiệu quả giảng dạy LLCT đòi hỏi phương pháp giảng dạy của giảng viên cần đổi mới theo hướng linh hoạt, sáng tạo, gắn với thực tiễn, phù hợp với đối tượng người học... Tích cực đổi mới phương pháp giảng dạy theo hướng phát triển năng lực và phẩm chất người học là một động lực thúc đẩy nâng cao năng lực giảng dạy của giảng viên. Thường xuyên tìm tòi, mạnh dạn áp dụng cách thức tổ chức dạy học, phương pháp đào tạo tích cực, chủ động, giúp sinh viên tiếp cận, lĩnh hội tri thức cũng như khả năng ghi nhớ, vận dụng kiến thức trong thực tiễn. Trong mỗi bài giảng, giảng viên cần có cách tiếp cận và trình bày phù hợp; kết hợp nhuần nhuyễn giữa phương pháp truyền thống (thuyết trình, đàm thoại, vấn đáp,...) với các phương pháp mới (giải quyết vấn đề, dạy học tình huống, định hướng hành động,...) nhằm tăng tính tương tác hiệu quả giữa hoạt

động dạy và hoạt động học. Sau bài giảng cần tiếp tục định hướng, gợi mở những vấn đề đang đặt ra và tiếp tục nghiên cứu để kích thích tư duy người học. Tùy thuộc vào từng đối tượng người học mà giảng viên sử dụng những phương tiện giảng dạy hiện đại cụ thể nhằm kích thích tính sáng tạo, rèn luyện kỹ năng tiếp cận, phát hiện, giải quyết vấn đề, kỹ năng lập luận, trình bày, giải quyết khoa học các vấn đề đặt ra.

Bốn là, tăng cường hiệu quả ứng dụng phương tiện kỹ thuật dạy học hiện đại và công nghệ thông tin trong giảng dạy LLCT

Phương tiện dạy học có vai trò quan trọng trong việc đổi mới phương pháp dạy học, nhằm tăng cường tính trực quan và thực hành trong dạy học. Sử dụng các phương tiện kỹ thuật nhằm thay đổi phương pháp dạy học, học học giúp sinh viên dễ dàng tiếp cận nội dung học tập. Đổi mới phương pháp dạy học cần sử dụng có hiệu quả các phương tiện kỹ thuật dạy học hiện đại. Tận dụng ưu thế của các phương tiện kỹ thuật, đa dạng hóa sự tác động tới các giác quan của người học, giúp họ lĩnh hội kiến thức các môn LLCT một cách hiệu quả hơn. Vì vậy, bên cạnh việc sử dụng các phương tiện trình chiếu, giảng viên cần tăng cường sử dụng các phương pháp dạy học sử dụng mạng Internet và các thiết bị hỗ trợ dạy học thông minh khác, tận dụng thành tựu của CMCN 4.0.

Năm là, phát huy tính tích cực, chủ động trong quá trình tự học tập, tự rèn luyện phát triển năng lực giảng dạy LLCT

Giảng viên LLCT phải thực sự là người tâm huyết với nghề, sâu về kiến thức chuyên ngành và rộng về kiến thức liên ngành; có nghiệp vụ giỏi, phương pháp sư phạm tốt; sắc bén về lý luận; vận dụng tốt phương pháp dạy học hiện đại, phát huy được tính tích cực của người học; ứng dụng có

hiệu quả công nghệ thông tin và các phương tiện kỹ thuật dạy học hiện đại... Điều đó đòi hỏi mỗi giảng viên phải phát huy tính tích cực, chủ động trong tự học tập, tự rèn luyện nâng cao trình độ tri thức chuyên ngành, liên ngành, kỹ năng phương pháp để phát triển năng lực giảng dạy đáp ứng với yêu cầu, nhiệm vụ mới. Thường xuyên tự học tập, tự bồi dưỡng, nâng cao trình độ, tri thức, kỹ năng; có tư duy mở, linh hoạt, chủ động tiếp cận tri thức, phương pháp mới; lựa chọn, thử nghiệm và tự đánh giá phương pháp, kỹ năng đào tạo của mình.

Giảng viên LLCT cần chủ động xây dựng và triển khai kế hoạch tự học tập, rèn luyện thành chế độ và nề nếp, bằng nhiều hình thức, cách thức khác nhau. Cùng với đó, các giảng viên LLCT cần tích cực tham gia nghiên cứu khoa học, nghiên cứu thực tiễn bên cạnh hoạt động giảng dạy để tích lũy kinh nghiệm, rèn luyện kỹ năng.

Kết luận

Cuộc CMCN 4.0 đã và đang đặt ra những yêu cầu ngày càng cao về vai trò, sứ mạng của giáo dục đại học, trong đó có các trường đại học nói chung và đội ngũ giảng viên LLCT nói riêng. Sự phát triển mạnh mẽ của cuộc CMCN 4.0 đã thực sự đặt giảng viên trước những thách thức lớn, đòi hỏi sự thích ứng kịp thời với điều kiện mới; không ngừng nâng cao trình độ chuyên môn, bản lĩnh chính trị và đạo đức nghề nghiệp để đáp ứng yêu cầu ngày càng cao của sự nghiệp giáo dục, đào tạo. Bên cạnh kiến thức chuyên môn, giảng viên còn phải tích cực đổi mới, linh hoạt về phương pháp; thường xuyên bám sát thực tiễn, tổng hợp thực tiễn để làm sâu sắc thêm lý luận, gắn lý luận với thực tiễn nhằm tăng cường hiệu quả công tác giáo dục LLCT đáp ứng yêu cầu, nhiệm vụ giáo dục và đào tạo hiện nay.

Tài liệu tham khảo:

- [1] Đảng Cộng sản Việt Nam (2021), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, Tập I, Nxb. Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội.
- [2] Trần Khánh Đức (2013), *Lý luận và phương pháp dạy học hiện đại (Phát triển năng lực và tư duy sáng tạo)*, Nxb. Đại học Quốc gia Hà Nội, Hà Nội.
- [3] Trần Thanh Giang (2017), “Đổi mới phương pháp giảng dạy, nâng cao chất lượng đội ngũ giảng viên lý luận chính trị ở nước ta hiện nay”, *Tạp chí Cộng sản*, số 123.
- [4] Nguyễn Thị Tinh (2009), “Thái độ giảng dạy của giảng viên đại học”. *Tạp chí Tâm lý học*, 8 (125).